

Milun LUTOVAC*

MIT I OBLIK

Ogled o skrivenim izvorima Barskog rodoslova

„Kada prestanete da sudite kroz prizmu intelektualne sve-
sti, tek onda možete da vidite do dna. A kada vidite, onda, kao u
stara vremena, nebo je nebo, zemlja je zemlja, planine su plani-
ne, reke su reke.”¹

Apstrakt: Djelo iz starijeg doba čuva u sebi prošli život: vjerovanja, oblike, mišljenja o oblicima, kao i o njihovom vrednovanju. U takvo djelo ugrađena je svijest jednog naroda, njegov *mit* i *oblik*. Ako je arhitektura velika vještina pisanja ljudskog roda pod kapom neba, gdje svaka misao ima svoj prag, rukohvat i nadvratnik, onda je i *ono* ispred i iza, iznad i unutar svodova nekog djela, isto tako oblikovni element.

Dakle, praznina ne postoji. Sve je, od prve riječi, zvuka i crteža, oblik i sadržaj.

Praznina je upravo onaj dio prostora koji omogućava vidljivost oblika, odnosno, sadržaj.

Ljetopis Popa Dukljanina složen je rukopis nastao sredinom XII vijeka sa strukturom srednjovjekovne hronike. Radnja je podijeljena u tri dijela. U prvom i trećem dijelu opisana je istorija Južnih Slovena, odnosno dukljanskih vladara. Drugi dio *govori* o životu Vladimira, kneza i sveca i o njegovoj ljubavi sa princezom Kosarom. *Ogled o skrivenim izvorima Barskog rodoslova* jedan je od skromnih pokušaja da se dopre do nevidljivih oblika i krajo-
lika naših civilizacijskih početka.

Ključne riječi: *Barski rodoslov, Ljetopis Popa Dukljanina, Sveti Jovan Vladimir, Vladimir i Kosara, mit, oblik, srednjovjekovna hronika*

* Mr Milun Lutovac, Fakultet umjetnosti, Univerzitet Donja Gorica

¹ Đonđorđo Paskvaloto, *Estetika praznine /La Raccolta della Roccia Blu*, Roma 1978/, prevod sa italijanskog Tina Perić, CLIO, Beograd, 2007, 8.

UVOD

Iste godine kada je u Beču ugledalo svjetlo dana prvo izdanje *Gorskog vijenca*², u Londonu je pripremano za štampu jedno drugo i drugačije djelo, po kojem će se, kao i po prvo pomenutom, još dugo mjeriti vrijeme i prije i poslije nas. Riječ je o *Manifestu komunističke partije*³, djelu od samog početka prožetom slikovitim literarnim izlaganjem. Sastavili su ga Marks i Engels, posebno pri tom oglašavajući jednu veliku promjenu u književnosti. Onu koju je u svojoj starosti, zapažajući kako porast u međunarodnoj razmjeni materijalnih dobara donosi porast i u duhovnom saobraćaju, predskazao J. V. Gete.

Stari Gete je, naime, sve češće govorio o svjetskoj književnosti (*Weltliteratur*⁴). Za njega svjetska književnost nije podrazumijevala odbacivanje nacionalnih obilježja. Naprotiv, on je govorio da će svaku nacionalnu književnost ocjenjivati čitaoci u inostranstvu prema njenoj osobenosti i različitosti, prema određenoj boji koju ona, slično muzičkom instrumentu, dodaje *simfoniji* svjetske književnosti.

„Kroz svijest o specifičnim odnosima drugih naroda i učenje o njihovoj vrijednosti, mi bismo (govorio je Gete, n. n.), naučili da vrednujemo sopstvene.”⁵

Tako se, na primjer, *filozofija istorije* A. Tojnbija zasniva na misli da „...sile koje istorijski djeluju nisu nacionalne već proishode iz širih uzroka, djelujući na svaki od djelova, tako da se ne mogu u potpunosti shvatiti kroz svoju djelimičnu aktivnost, već jedino kroz sveobuhvatan pogled na njihova dejstva u čitavom društvu. Na različite djelove jedan te isti generalni uzrok djeluje drugačije, jer svaki od tih djelova reaguje na različit način na sile koje isti uzrok stavlja u pokret, a takođe svaki od djelova pruža, istovremeno, i drugačiji doprinos tim silama.”⁶

² *Gorski vijenac* (*Горский венауцъ*) refleksivno-herojska poema u obliku narodne drame Petra II Petrovića Njegoša objavljen je u Beču 1847. godine.

³ *Manifest Komunističke partije*, poznat i pod imenom Komunistički manifest, prvi put je objavljen 21. februara 1848. i predstavlja jedan od najuticajnijih svjetskih političkih traktata. Napisali su ga osnivači teorije komunizma Karl Marks i Fridrih Engels.

⁴ Prvu programsku ideju o *Weltliteraturi* iznio je Johann Wolfgang von Goethe. Od 1827. do 1832. godine on je u različitim raspravama i u razgovorima s Eckermannom uspostavio ideju svjetske književnosti, a na njegove ideje uticao je i Johann Gottfried Herder, koji je od 1874. do 1891. godine objavljivao raspravu *Ideje za filozofiju povijesti čovječanstva*.

⁵ S. S. Prauer, *Karl Marks i svetska književnost*, Nolit, Beograd, 1983, 154.

⁶ Arnold Tojnbi, *Proučavanje istorije*, CID, Podgorica, 2002, 11.

MASA I MIT

Moćni bugarski car Samuilo napao je 995. godine Duklju. Kralj Vladimir se iz Krajine sklonio na brdo Oblik (Mal Sums⁷) gdje je pružio otpor. O tome nas izvještava hroničar pop Dukljanin: „Kad je zatim došao car sa vojskom i uvidio da neće moći nadvladati kralja, jedan dio svoje vojske ostavi u podnožju brda, a drugi dio povede sa sobom i krenu da napadne Ulcinj. Pored ostalog, na brdu Oblik bijaše žestokih zmija, i čim bi nekoga ujele, taj bi odmah umro. Tako zmije počеше da nanose velike gubitke kako ljudima tako i životinjama. Tada je kralj Vladimir sa suzama izgovorio molitvu Gospodu da svemogući Bog spase njegov narod od gadne smrti. Bog je uslišio molitvu svoga sluga (...) I od tada ako čovjeka ili bilo koju životinju na onom brdu ujede zmija, oni bi ostajali živi i bez ikakve ozljede. Na onom brdu od onog dana kada se molio blaženi Vladimir, pa sve do današnjeg dana, kao da su zmije bez otrova”.⁸

Postoje slojevi ljudskog iskustva do kojih vid ne dopire, gdje je svaki pokušaj prevoda iskustva u riječi unaprijed osuđen na neuspjeh. O tome, u svojoj kratkoj ali važnoj raspravi o prvim glavama *Barskog rodoslova*, svjedoči St. Stanojević, kada apostrofiraju da na većinu pitanja koja je sam sebi postavio nije uspio naći pravi odgovor i da „sumnja da će to i potonjim ispitivačima olako pasti.”⁹

Ljudi su oduvijek bili zajedno s nekom određenom svrhom, bilo da je ona vjerskog, obrednog ili ratnog karaktera. Međutim, onaj što prisustvuje nekoj propovijedi sigurno bi se grdno naljutio kada bi mu neko, pa i u šali, rekao da mu je važniji broj prisutnih, to jest *masa*, nego sama propovijed i da on funkcionira po onom pravilu „bolje jedna sigurna crkva puna vjernika nego jedan cijeli nesigurni svijet”¹⁰, otvorene mase.

Prostranstvo tajne uvijek je veće od njenog stvarnog sadržaja. Zato masa pred tajnom, na polju nepoznatog, nikada nije „sita”. Ona, vođena praiskonskom glađu, ne može da nasluti da, hraneći sebe onim što joj ne pripada, hrani tamu u sebi. *Masa u golom stanju*¹¹ nije vezana ni za kakav prostor koji joj je

⁷ *Mal Sums* — albanski naziv za brdo Oblik pominje Andrija Jovićević u radu „Crnogorsko primorje i Krajina”, u časopisu *Naselja i poreklo stanovništva*, izdatom od strane Kraljevske srpske akademije u Beogradu, 1922. g. Jovićević je u istom tekstu zabilježio: „Tu je, po predanju, knez Jovan Vladimir bio uhvaćen od cara Samuila”.

⁸ <http://mne.ul-info.com/zmije-na-brdu-oblik-mali-i-sumes-kod-popa-dukljanina/>

⁹ St. Stanojević, *O prvim glavama Dukljanskog letopisa*, Glas CXXVI, 1927, 91–101.

¹⁰ Elias Canetti, *Masa i moć*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1984, 15.

¹¹ *Otvorena masa* nema jasan osjećaj ili predodžbu o tome kako bi mogla postati velikom. Ona osjeća apetit sve dok postoji još bilo koji (neki) čovjek kojeg nije zahvatila... E. Canetti, *ibid.*

poznat i koji bi ona mogla ispuniti. Njezina veličina ničim nije određena. Ona želi rasti u nedogled, a za to joj je potrebno sve više i više podanika, pa se, bez ustezanja, prepušta svojoj urođenoj i neutoljivoj želji za rastom.

Otvorena masa, zbog svojih nepočinstava, kojima je svojim bićem sklona, osjeća kako se u svijesti njenih podanika gnijezdi krivica i strah i kako oni čeznu za nekom vrstom iskupljenja. Zato se masa rado priklanja *onom* — *jednom* koji za nju, i u njeno ime, umire. U žalovanju za njim *ona* se osjeća kao žrtva i dio patnje. Bez obzira na to koliko su prije takvog *iskupljenja* galopirali, osvajali, otimali i ubijali, u trenutku *žrtve* svi staju na stranu patnje.

Religija oplakivanja¹² kolijevka je mita. To iznenadno mijenjanje strana, od neobuzdanosti, preko straha od nepoznatog, ka žrtvi, iskupljenju i patnji (od *otvorene* ka *zatvorenoj masi*), prividno je oslobođenje od tereta krivice, to jest od osjećanja da će i njih, jednom, stići kazna za ono što su činili i čine.

Molitva i žrtva najvažniji su elementi mita i religije. Oni pretpostavljaju postojanje neke transcendentale sile koja nadilazi čovjeka, a kojom on stupa u komunikaciju s višom sferom duha. Međutim, kod primitivnog i površnog poimanja religije, posebno kod stihijskih naroda, postoji opasnost da čovjek svoje želje smatra mjerilom božanske snage.

Sa žrtvom počinje mit.

FORMA I SADRŽAJ

S jedne strane mit je izvor za razumijevanje cjelovitog sistema mitologije, koja je uzidana u temelje svake kulture, a sa druge, čini jednostavan oblik pripovijedanja, to jest, element koji koristi umjetnička proza u gotovo svim svojim vidovima. Naglašavajući da proučavanje mitova, kao jednostavnih oblika, ima „dvostruki smisao”, Milivoj Solar ponire još dublje navodeći da mit „postavljajući određeni sustav, odgovora na neka životno važna pitanja naroda i čovječanstva, on ujedno otvara i takva pitanja, utemeljujući time čitav dalji razvoj svih mogućih pitanja koja čovjek uopće može postaviti, i koja postavlja, u neprestanom pokušaju da na ovaj ili onaj način odredi smisao i sudbinu vlastitog postojanja u svijetu”¹³.

Po C. G. Jungu, mitski obrasci upravljaju takozvanim kolektivno nesvjesnim, ostavljajući dubok trag ne samo u ljudskim snovima već i u simboličnoj djelatnosti, što u djelu *Anatomija kritike* (1957) ističe N. Fraj, pokušavajući da uporedi ulogu mita u književnosti sa ulogom geometrije u slikarstvu. Tako bi

¹² E. Canetti, *ibid.*, 119.

¹³ M. Solar, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005, 212.

tačku u prostoru, prema kojoj su svi orijentisani, mogli nazvati središtem. Kretanje oko središta (unutar nekog oblika) vrlo je stara čovjekova sklonost. Međutim, kada je riječ o *mitološkoj geometriji*, problem nastaje u činjenici da su, po nepisanom pravilu, njena središta većinom bila pokretna. Ona su nastajala, nestajala i kretala se zajedno sa onima koji su se kretali oko njih. Središte je bilo tamo gdje je bila vatra i plijen.

U tradiciji mišljenja o umjetnosti, koja vuče korijene od Aristotela, forma se tumači kao shvatanje prikrivene mogućnosti građe koja podliježe oblikovanju. Ona je samo razgovijetan spoljni lik neodređene „unutrašnje forme”, koju je G. W. F. Hegel u spisu *Predavanja o estetici* (1835) nazvao *logikom sadržaja*, tražeći, na taj način, od umjetnosti da izrazi njen specifičan historijski zahtjev. Sadržaj je pojam koji je Hegel uveo, podrazumijevajući pod njim već oblikovanu građu koja posjeduje neku unutrašnju formu ili logiku. Ta unutrašnja logika pruža otpor slobodnom umjetničkom oblikovanju zahtijevajući odgovarajuću spoljašnju formu ili izraz. Zato umjetnički izraz, prema Hegelu, ima ulogu da prenese unutrašnju formu sadržaja i time zapravo objelodani duh epohe koji je oblikovao tu formu.

Ljetopis Popa Dukljanina, Barski rodoslov, Kraljevstvo Slavena, pripovijedni je izvor iz XII vijeka. Sam naziv *ljetopis* ne odgovara sadržaju jer se u njemu ne spominju godine. Anonimni autor, koji se naziva Pop Dukljanin, tvrdi da je djelo, koje on naziva *Kraljevstvo Slavena (Sclavorum Regnum)* preveo sa slovenskoga na latinski, te je napisao ono što je pročitao ili slušao od starijih. Ovo djelo nastalo između zadate forme i pokretnog sadržaja, „pouke radi”, tvori kompilacija mnogih i raznorodnih izvora u prostoru i vremenu.

BARSKI RODOSLOV

Mit oblikuje, ali se on sam ne da oblikovati.

Barski rodoslov nije sačuvan u najranijem, slovenskom obliku (ako je kao takav postojao), a latinski tekst je sačuvan tek u prepisu iz 1650. godine. Zagonetka nastanka i nestanka, kao i nove pojavnosti ovog djela uticala je da broj rasprava o njemu neprekidno raste, posebno o njegovim prvim glavama, koje su najnerazgovijetnije. Međutim, zbog tajnovitog i maglovitog začetka, ne bi trebalo cijeli spis smatrati nepouzdanim svjedokom. Postoji opravdana sumnja da se baš u prvim glavama *Barskog rodoslova* kriju ključevi za razumijevanje kako djela tako i vremena koje je prethodilo njegovom nastanku.

O *Rodoslovu* postoji bogata literatura koja se bavi pitanjima autorstva, vremena nastanka, strukture, svrhe, tradicije, kao i prirodom pojedinih podataka navedenih u djelu. Rasprave o ovom zanimljivom i važnom historijskom izvoru

imaju pored mnogobrojnih razlika i jednu zajedničku crtu — *uloženi napori oko njega ne odgovaraju postignutim rezultatima*.¹⁴ Među postignutim rezultatima, kada je o ispitivanju *Barskog rodoslova* riječ, jedan je od najpriznatijih da su u njemu zabilježene davnašnje tradicije, to jest, da su u njemu prepričane stare narodne pjesme i bajke o narodnoj prošlosti. Međutim, postavlja se pitanje: *čije?*

Sva je prilika da se *Barski rodoslov* mnogo više ispituje nego što je ispitan.

Kada bi se *Barski rodoslov* raščlanio na motive koji se u njemu nalaze, moglo bi se s mnogo više sigurnosti tvrditi da se oni djelovi spisa koji se ne daju podvesti pod poznate i rasprostranjene motive mogu smatrati istorijskom građom, odnosno tradicijom protkanom pričom o istorijskim ličnostima i događajima. Tradicije u zapadnoj historiografiji bile su moćne, zasebne cjeline, međutim, i istorijski sastavi, bez obzira na vrijeme njihovog nastanka, takođe su „patili” od prepoznatljivog niza zajedničkih osobina.

Svuda je vladalo carstvo šeme.

Propisi za sastavljanje književnih djela nijesu bili, kao ni danas, obavezni, ali je odstupanje od važećih šema bilo tako malo da je stepen lične samostalnosti pisaca u kompoziciji njihovih djela skoro zanemarljiv.

Barski rodoslov tipična je genealogija ranih vladara, od vremena doseljavanja na Balkansko poluostrvo pa sve do pred kraj XII vijeka. I dok je prije prevladavalo mišljenje da je *Rodoslov* nastao kao kompilacija rada dvojice ili trojice autora, danas se smatra da je u pitanju trud i rad jednoga pisca koji se koristio različitim izvorima. Među ostalim svetačkim životopisima (Sv. Benedikta, Sv. Ćirila i Metoda, Sv. Vladimira), slovenskim prevodom nomokanona, legendom o osnivanju Dubrovnika, trebinjskim rodoslovom iz X vijeka, arhivom barske crkve, kao i drugima. Dostupne izvore je očito prilagođavao i interpretirao na njegovom vremenu svojstven način, kako bi što bolje iscrtao zamišljenu mapu prošlosti Kraljevstva Slovena.

LIBELLUS GOTHORUM

Kada je riječ o uhođenju tragova *Barskog rodoslova* za izraz *gotomanija* može se reći, u najmanju ruku, da je nepouzdan. On bi, otprilike, trebalo da predstavlja čežnju za Gotima svuda, i na silu Boga i, „lažne slave radi” traženje porijekla slovenskih naroda u njihovim taborima. Međutim, da mač ima dvije oštice dokaz je da izjednačavanje Slovena sa Gotima, recimo, u Dalmaciji, nije *slave radi*, već suprotno, kako bi se oni unizili. Među rimokatolicima u dalmatinskom primorju riječ Got bila je sinonim za mnogobošca i jeretika.

¹⁴ Nikola Radojčić, *O najtamnijem odeljku Barskog rodoslova*, Narodna knjiga, Cetinje, 1951.

Među Srbima ista riječ važila je za grubu čeljad, naročito za Bugare, ako su takvi bili, divlji i surovi. Gotomanija je, u stvari, imala dva različita korijena: jedan narodski, u dalmatinskim gradovima, koji je iz romansko-crkvenoga duha vukao mržnju protiv varvara i jeretika, i jedan knjiško-učeni, posebno istican kod Slovena, u kome nije bilo mjesta pomenutim žaokama zbog naivne vjere u dublju i tajanstveniju nacionalnu genealogiju. Traženje predaka među drugim narodima, kroz igru opštih motiva i sa mnogo maštanja, bila je toliko rasprostranjena pojava da se njom skoro ništa nije moglo, niti može dokazati.

U početku *Barskog rodoslova* opisi događaja kreću se u tako opštim kategorijama da je moguće naći dovoljno situacija u istoriji na koje bi se opisi njegovog anonimnog tvorca mogli primijeniti. Kod imena lica i mjesta, međutim, caruje takva raznolikost da je veoma teško naslutiti početak i kraj svega. Ima i onih koji vjeruju da se u prvim glavama *Rodoslova* može naslutiti hunska istorija.

Gdje bi trebalo tražiti izvore *Barskog rodoslova*?

Šema je, pod nesumnjivim uticajem narodnih tradicija, preuzeta iz starijih djela, s kultom junačke ličnosti na visokom državnom položaju. Svaki io-le ozbiljan istorijski izvor mora imati grupu nevidljivih vrela kojima duguje svoj tok. U takvim vrelima ne ogledaju se samo pojedinačni događaji iz prošlosti nego se u njima zrcale odrazi velikih veza koje su skupčavale zemlje i narode bliskih sudbina.

Balkansko i Apeninsko poluostrvo povezuje Jadransko more na čijoj je obali, u Baru, nastao *Barski rodoslov*. Ako se ovo ima na umu, onda se može lakše naći grupa izvora sa kojima *Barski rodoslov* ima čitav niz zajedničkih crta. Za čitavo primorje, gde je Barski rodoslov ugledao svjetlo dana, čeona strana bila je Zapad.

Kada je Vizantija zbacila ostrogotsku državu¹⁵, ona nije presjekla i veze koje su povezivale njen apeninski i balkanski dio. Vizantija je preko Jadranskog mora nastavila, s velikom žrtvom, da održava veze s Italijom. Tako je u vrijeme vizantijske vlasti nad obje obale Jadranskoga i Jonskoga mora, stvoren nevidljiv oblik zajednice zemalja sličnih kultura, prošlosti i sasvim prirodnim, staropidžinskim govornim područjem.

Kao što su Vizantijcima dopale prostorne i duhovne veze Ostrogota, tako su i Normani, učinivši kraj vizantijskoj vlasti u Južnoj Italiji, dobili u nasljedstvo ostatke kulture svojih pobijedenih neprijatelja. Isto je važno i za Slovene na istočnoj obali Jadranskog mora, samo što se zametak vizantijske kulture na ovim stranama nije tako lako dao uhvatiti i uočiti kao onaj „preko mora”.

¹⁵ Ostrogotsko kraljevstvo je naziv za državu koja je od 493. do 553. postojala u Italiji i okolnim područjima, a koje je ime dobilo po germanskom narodu, Ostrogotima.

Međutim, navedeno ne dovodi u pitanje zamišljenu cjelinu i preplet prostora koje je, rizikujemo da tvrdimo, autor *Rodoslova* imao u vidu kada je zabilježio ono što je „čuo od naših otaca”:

„Budući da ste me zamolili, voljena braćo u Hristu i poštovani sveštenici svetog sjedišta Arhiepiskopije Dukljanske crkve, kao i više njih od gospode, najviše mladih iz našeg grada, koji uživaju ne samo u slušanju ili čitanju o ratovima, već u samom ratovanju, kako je to već običaj kod mladih, da Knjižicu o Gotima, koji se latinski naziva Regnum Sclavorum, u kojoj su opisana sva njihova djela i ratovi, prevedem sa slovenskog pisma na latinsko, prisilivši svoju sopstvenu starost, a nagnan bratskom ljubavlju, potrudio sam se da udovoljim vašem zahtjevu. No, ipak, ni jedan čitalac neka ne misli da sam napisao išta drugo osim onoga što sam čuo od naših otaca i drevne gospode da se prenosi kao istinito kazivanje.”¹⁶

Toj zamišljenoj cjelini, političkoj i kulturnoj, pripada *Barski rodoslov*. On je spomenik njene prošlosti. Istini za volju, on je nastao upravo u onim vremenima kada su veze u njoj počele da slabe i da se kidaju. Međutim, dobro je poznato da u svakom civilizacijskom razvitku, dugo poslije prekida političkog jedinstva, ispod površine njegovog vidljivog oblika dejstvuju uporne i tajanstvene kod veze. U njima je sadržana snaga tradicije, daleko veća i istrajnija nego u vidljivom obliku trajanja. Djelo *Barski rodoslov* tome je najbolje svjedočanstvo. U njemu se, recimo, očigledno vidi kako je njegov tvorac zamišljao da je glavni preokret u čitavoj potonjoj sudbini Balkanskog i Apeninskog poluostrva potekao od dva brata Totile i Ostroila. I da su iz istog korijena izrasle dinastije koje su zavladaile istočnom i zapadnom obalom Jadranskog mora.

„A Totila i Ostroilo, da bi sebi proslavili ime, po savjetu i želji prvorođenog brata (Brusa, koji je ostao da vlada u zemlji svog rođenja, n. n), sakupivši veoma veliku i jaku vojsku, izađu iz zemlje i, došavši u provinciju Panoniju, savladaju je i ratom osvoje. Poslije sa silnim mnoštvom stigoše u Templanu. Tada kralj Dalmatinaca, koji je boravio u velikom i divnom gradu Saloni, posla glasnike sa pismom kralju Istre da sakupi vojsku, kako bi im se zajednički suprotstavili i odbranili se.”¹⁷

Pisac *Barskog rodoslova* latio se da opiše sudbinu zemalja na istočnoj jadranskoj obali, ali pri tom, nijednom nije smetnuo s uma njegovu čeonu, zapadnu stranu, odakle je dolazilo svjetlo prosvjete ali i opasnost od političkog

¹⁶ <http://forum.b92.net/topic/19986-ljetopis-popa-dukljanina/>

¹⁷ <http://forum.b92.net/topic/19986-ljetopis-popa-dukljanina/>

pokoravanja „boljima i višima”.¹⁸ Prostrana oblast zemalja i njihov civilizacijski oblik na obalama Jadranskog i Jonskog mora ne ogleda se kao jedinstvena cjelina samo u počecima *Barskog rodoslova* nego i u mnoštvu drugih izvora naročito Srednje i Južne Italije.

Na prvi pogled *Barski rodoslov* se može podijeliti u tri dijela. Kao što smo već naglasili, iz prvog dijela, posebnu pažnju privlači „gotski uvod” (prva poglavlja) i IX poglavlje, to jest sabor na Duvanjskom polju. Prvom dijelu pridodan je drugi, koji kazuje legendu o dukljanskom knezu Vladimiru (poglavlje XXXVI), koja je vjerovatno nastala na osnovu danas izgubljenog životopisa. Najzad, treći dio spisa je rodoslov, koji obuhvata razdoblje XI i XII vijeka Dukljanskog kraljevstva.

Vjerodostojnost podataka koje rodoslovac donosi za razdoblje od sredine X do polovine XII vijeka, a koji se odnose na stvaranje snažnog državnog središta u Duklji pod dinastijom Vojislavljevića, u najvećoj mjeri potvrđuju i strani izvori. Međutim, literarno najuspješniji dio spisa čini poglavlje o životu, ljubavi i stradanju dukljanskog kneza Vladimira i njegove žene Kosare, kćerke bugarskog cara Samuila. *Barski rodoslov* nesumnjivo je značajno svjedočanstvo bogatog nasljeđa srednjovjekovne južno-primorske književnosti — posebno, crnogorske srednjovjekovne književnosti. U njegov sastav ušli su prerađeni djelovi izgubljenih spisa kao što su: Hronika Duklje iz X vijeka, Ep o Duklji i Žitije Sv. Vladimira iz XI vijeka, kao i brojne legende i predanja.

Uporedo sa slovenskim originalom koji je, igrom tajanstvenih historijskih okolnosti, nestao po nastanku, pojavio se latinski prevod, zahvaljujući čijim je prepisima, iz XVII vijeka, ovaj spomenik južnoslavenske pismenosti i sačuvan. Najstariji sačuvani prepis je na latinskom od oko 1650. godine, dok je po mogućem, starijem izvorniku Mavro Orbini, 1601. godine, objavio knjigu na talijanskom *Il regno degli Slavi*.

Anonimni sveštenik iz Bara u uvodu ističe da je na molbu dukljanskoga sveštenstva preveo sa slovenskoga spis *Libellus Gothorum*, koji na latinskom glasi *Regnum Sclavorum*, pa se u vezi s tim priznanjem postavlja niz pitanja. Takvim je uvodnim riječima pisac, bez sumnje, prikrivio glavnu svrhu pisanja ovog djela. Ono je, jedna je od pretpostavki, trebalo da prikaže vremenost i, uprkos vodama i obalama, prekomorsku znakovnost barske nadbiskupije.

Kultura, uz državu, faktor je koji u srednjem vijeku odlučujuće utiče na formiranje oblika jednog naroda. Sa sigurnošću se u amfori vremena ne zna da li su ti oblici korijeni bez stabla, je li njihov razvoj bio potpuno prekidan šire-

¹⁸ „Bolji i viši odoše boljima i višima, a ja jedva i vama dopadoh.” S. M. Ljubiša, *Kanjoš Macedonović*

njem političkog i kulturnog uticaja većeg i jačeg ili su se njihovi izdanci mogli pratiti i kasnije, ali se zna da u XII vijeku počinju ozbiljniji naponi da se u hronikama i sabranim bilješkama osvjetli crkvena ili politička prošlost nekoga grada ili kraja. Takvi pokušaji vezani su za glavna crkvena središta, dakle, za one gradove koji su imali ili željeli imati važniju ulogu na Jadranu.

Jedan od takvih gradova bio je slavni grad Bar.

ZAKLJUČAK

Ko je vlasnik mita? Ko polaže pravo na njegovu upotrebu, njegovo ime i njegove duhove?

Da se na kraju ovog kratkog izlaganja vratimo velikom njemačkom pjesniku. U Geteovoj pjesmi *Čarobnjakov šegrt* (ili učenik, zavisno od prevoda), šegrt je taj što budi i priziva duhove koje ne može da ukroti, a Majstor (*Hexenmeister*) onaj „što vadi štetu” i smiruje strasti. Ako je obilježavanje *1000-godišnjice od stradanja kneza Vladimira Dukljanskog ili Svetog Jovana Vladimira* na placdarne naših kultura i duhovnosti prizvalo brojne šegrte nauka i umjetnosti da razbude i prizovu jedan mit i poigraju se njegovim oblicima, iskreno gajimo nadu da je upravo ova međunarodna naučna konferencija — susret četiri akademije — *Hexenmeister*, koja će od rečenog i prećutanog, a napisanog, na kraju svemu dati pravi ton i boju.

Jer, kako to lijepo u svojoj knjizi „Ogledi o skrivenoj strani stvari”, u poglavlju „Govor i ćutanje”, iznosi Đuro Šušnjić:

„Moramo biti svjesni da u istinu spade ono što je rečeno i ono što nije rečeno, to jest ono neizrecivo, što je ispalo iz rečenog, što stoji kao pozadina, možda bitnija od svega rečenog o čemu se mora svjedočiti ćutanjem.”¹⁹

Izrecivo i neizrecivo zajedno čine naše iskustvo, pa podjednako možemo vjerovati i onome ko govori i onome ko ćuti.

LITERATURA

- [1] Canetti, Elias, *Masa i moć*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1984.
- [2] *Ljetopis Popa Dukljanina*, priredio Ferdo Šišić, SKA, Beograd — Zagreb, 1928.
- [3] *Ljetopis Popa Dukljanina*, priredio Slavko Mijušković, GZ, Titograd, 1967.
- [4] *Ljetopis Popa Dukljanina*, priredio Vladimir Mošin, MH, Zagreb, 1950.
- [5] *Monumenta Montenegrina*, I–XIX, priredio Vojislav D. Nikčević, Istorijski institut Crne Gore, Podgorica, 2001–2009.

¹⁹ Đuro Šušnjić, *Ogledi o skrivenoj strani stvari*, Službeni glasnik, Beograd, 2013.

- [6] Ostrogorski, Georgije, *Vizantija i Sloveni*, Prosveta, Beograd, 1970.
- [7] Paskvaloto, Đondorđo, *Estetika praznine /La Raccolta della Roccia Blu*, Roma 1978/, prevod sa italijanskog Tina Perić, CLIO, Beograd, 2007.
- [8] Perić, Eduard, *Sclavorum regnum Grgura Barskog — Ljetopis Popa Dukljanina*, Zagreb, 1990.
- [9] Prauer, S. S, *Karl Marks i svetska književnost*, Nolit, Beograd, 1983.
- [10] Radojčić, Nikola, *O najtamnijem odeljku Barskog rodoslova*, Narodna knjiga, Cetinje, 1951.
- [11] Rotković, Radoslav, *Kraljevina Vojislavljevića 11–12. vijeka. Izvori i legende*, Podgorica, 1999.
- [12] Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- [13] Šušnjić, Đuro, *Ogledi o skrivenoj strani stvari*, Službeni glasnik, Beograd, 2013.
- [14] Tojnbi, Arnold, *Proučavanje istorije*, CID, Podgorica, 2002.

Milan LUTOVAC

MYTH AND FORMS

Summary

An ancient document conserves an ancient life: beliefs, forms, thoughts, and worldviews. Such a document contains the consciousness of a past generation, its myth and its shape. Here the written word complements the great art of architecture: it present a clear-cut form but leaves nothing empty on either side, it is full of meaning both within and without. Even the void is full of meaning, if only insofar it as it makes the construction visible. “The Chronicle of the Priest of Doclea” is a complex text stemming from probably twelfth century and having the form of a typical medieval chronicle. It may be divided in three parts. In the first and the third it relates the history of Southern Slavs, specifically of Doclean rulers. The second part narrates the life of Vladimir, the sainted prince, and the love story of him and Princess Kosara. This essay on the hidden sources of the Chronicle is a humble attempt at making clear the forms and landscapes of our civilised beginnings.

Key words: the Chronicle of Bar, the Chronicle of the Priest of Doclea, St John Vladimir, Vladimir and Kosara, myth, form, medieval chronicle